

РЕЛОКАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Марія ЯРЕМУС

студентка 3 курсу

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Ольга НІМЕРОВСЬКА

асистент кафедри міжнародного права

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року спричинило безпрецедентні виклики для системи освіти, зокрема для державних вищих навчальних закладів (ДВНЗ). Одним із ключових заходів, спрямованих на збереження освітнього потенціалу та забезпечення права на освіту, стала релокація ДВНЗ з територій, де велися активні бойові дії або існувала загроза окупації.

Релокація ДВНЗ в умовах воєнного стану є складним правовим процесом, що потребує врегулювання на різних рівнях. Право на освіту, закріплене в статті 53 Конституції України, є фундаментальним правом людини, яке має бути забезпечене навіть в умовах воєнного стану. Держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для його реалізації, включаючи релокацію ДВНЗ¹. Закон України «Про вищу освіту» та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність ДВНЗ, не містять чітких положень щодо релокації в умовах воєнного стану. Тому виникла необхідність у прийнятті спеціальних рішень та розпоряджень Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України та інших органів державної влади.

Україна є учасницею міжнародних договорів, що гарантують право на освіту, зокрема Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. Ці договори передбачають обов'язок держави забезпечити доступність освіти навіть в умовах збройних конфліктів. Незважаючи на вжиті заходи, процес релокації ДВНЗ виявив низку проблем правового характеру, зокрема: відсутність чіткого механізму визначення пріоритетності релокації; недостатнє фінансове

¹ Право на освіту в Україні. URL: <https://ukc.gov.ua/knowledge/pravo-na-osvitu-v-ukrayini/> (дата звернення: 30.03.2025).

забезпечення релокації; проблеми з майновими правами та забезпеченням житлом для працівників та студентів; необхідність адаптації освітнього процесу до нових умов².

Релокація ДВНЗ – це не лише правовий, а й складний організаційний процес, що вимагає: визначення безпечних місць для релокації; організації перевезення майна та обладнання; забезпечення житлом працівників та студентів; адаптації освітнього процесу до нових умов, зокрема шляхом використання дистанційних технологій; залучення міжнародної допомоги для підтримки релокованих ДВНЗ³. Повномасштабне вторгнення РФ мало руйнівний вплив на систему освіти України. Руйнування інфраструктури, вимушена міграція, психологічна травма – це лише деякі з викликів, з якими стикнулася українська освіта⁴. В умовах війни особливого значення набуває забезпечення безперервності освітнього процесу, підтримка психологічного стану студентів та викладачів, а також адаптація освітніх програм до потреб воєнного часу⁵.

В умовах воєнного стану виникає потреба у розробці механізмів, які б забезпечували визнання документів про освіту, виданих релокованими закладами, як на національному, так і на міжнародному рівнях⁶. Це вимагає внесення змін до законодавства, а також укладення міжнародних угод, що б гарантували права студентів та випускників релокованих ДВНЗ на продовження навчання та працевлаштування.

Крім того, варто зазначити те що піднімаються питання правового статусу майна релокованих ДВНЗ. В умовах релокації виникають проблеми, пов'язані з правовим статусом майна закладів, зокрема, його збереженням, використанням та поверненням після завершення воєнних дій⁷. Необхідно розробити чіткий механізм правового

² Грищенко, І. М. (2023). Особливості організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, (76), С.125-130.

³ Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / С. Ніколасев, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. (стр. 22, 67)

⁴ Стан та реалії української освіти в умовах повномасштабної війни. URL: <https://pravo.ua/stan-ta-realii-ukrainskoi-osvity-v-umovakh-povnomasshtabnoi-viiny/> (дата звернення: 30.03.2025).

⁵ Ситнік О. В. Особливості організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 7. С. 128–131. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2023/128.pdf.

⁶ Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти : зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25 жовтня 2022 р. [Електронне видання]. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. (стр. 45, 52)

⁷ Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти : зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25 жовтня 2022 р. [Електронне видання]. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. (стр. 45, 52)

регулювання цих питань, який би захищав майнові права ДВНЗ та забезпечував ефективне використання державного майна в умовах воєнного стану.

Релокація ДВНЗ в умовах воєнного стану є важливим кроком для збереження освітнього потенціалу України та забезпечення права на освіту. Незважаючи на складнощі, українська система освіти демонструє стійкість та здатність до адаптації. Необхідно продовжувати роботу над удосконаленням правового регулювання та забезпеченням ефективної реалізації релокації ДВНЗ, а також над відновленням та розвитком системи освіти в умовах післявоєнного відновлення.

Довгострокові наслідки релокації закладів вищої освіти в умовах воєнного стану вимагають комплексного аналізу та стратегічного планування. Необхідно здійснити переосмислення традиційних освітніх парадигм з метою інтеграції інноваційних методологій навчання. Ефективність застосування дистанційних технологій, підтверджена в умовах кризового періоду, обумовлює необхідність їх подальшого розвитку та впровадження гібридних моделей освіти. Це забезпечить підвищення гнучкості та адаптивності національної системи вищої освіти, сприятиме її конкурентоспроможності на міжнародній арені та відповідатиме вимогам цифрової трансформації суспільства.